

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ СУД м. ХАРКОВА

ЄДРПОУ 02894036; проспект Перемоги, 52-В, м. Харків, 61202, тел. (057)336-82-70 e-mail
inbox@dg.hr.court.gov.ua

УЗАГАЛЬНЕННЯ

судової практики розгляду справ щодо встановлення опіки недієздатній особі та заміни опікуна за 2023-2024 роки

При проведенні аналізу судової практики використовувалися дані, які містяться в автоматизованій системі документообігу суду КП «Д-3».

Відповідно до статистичного звіту 1-ц розділ 3 про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи за 2023 рік в провадженні Шевченківського районного суду м. Харкова надійшло в загальній кількості 59 заяв про визнання фізичної особи недієздатною, у тому числі 56 заяв надійшло у звітному періоді.

Усього розглянуто 55 заяв - про визнання фізичної особи недієздатною, 6 заяв – повернуто (про визнання фізичної особи недієздатною), 4 заяв – залишено без розгляду, 34 заяв - відкрито провадження, 4 заяви – не розглянуто на кінець звітнього періоду (про визнання фізичної особи недієздатною).

Кількість справ, що перебували на розгляді – 40 справ про визнання фізичної особи недієздатною, у тому числі надійшло у звітному періоді – 35 справ про визнання фізичної особи недієздатною.

У тому числі з ухваленням рішення 7 справ про визнання фізичної особи недієздатною, із задоволенням заяви – 7; із закриттям провадження 3 справи (про визнання фізичної особи недієздатною), 7 справ - залишено заяву без розгляду (визнання фізичної особи недієздатною) та 23 справи (про визнання фізичної особи недієздатною) - не розглянуто на кінець звітнього періоду, тобто станом на 31.12.2023.

Відповідно до статистичного звіту 1-ц розділ 3 про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи за 2024 рік в провадженні Шевченківського районного суду м. Харкова перебувало на розгляді в загальній кількості – 47 заяв (про визнання фізичної особи недієздатною), у тому числі надійшло у звітному періоді – 45 заяв про визнання фізичної особи недієздатною, 10 заяв – повернуто, 2 заяви – залишено без розгляду (про визнання фізичної особи недієздатною), 1 заява – відмовлено у відкритті провадження (про визнання фізичної особи недієздатною), по 32 заявам – відкрито провадження (про визнання фізичної особи недієздатною). Кількість заяв не розглянутих на кінець звітнього періоду – 2 (про визнання фізичної особи недієздатною).

Кількість справ, що перебували на розгляді – 57 (про визнання фізичної особи недієздатною), у тому числі надійшло у звітному періоді – 32 справ (про визнання фізичної особи недієздатною). 3 ухваленням рішення 17 справ (про визнання фізичної особи недієздатною), у тому числі із задоволенням заяви – 17 (про визнання фізичної особи недієздатною). 2 справи (про визнання фізичної особи недієздатною) - із закриттям провадження, 4 (про визнання фізичної особи недієздатною) - із залишенням заяви без розгляду та 34 (про визнання фізичної особи недієздатною) справи не розглянуто на кінець звітнього періоду, тобто станом на 31.12.2024.

Інші заяви щодо вирішення питань заміни опікуна за період 2023-2024 роки надати статистичні відомості щодо кількості справ, не вбачається можливим, оскільки окремо облік таких справ не ведеться. Однак, шляхом моніторингу даних Єдиного державного реєстру

судових рішень, встановлено, що таких заяв щодо вирішення питання заміни опікуна за 2023-2024 років розглянуто суддями з ухваленням рішення у загальній кількості – 10 за

Згідно зі статтею 55 ЦК України опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки.

Відповідно до статті 41 ЦК України над недієздатною фізичною особою встановлюється опіка.

Згідно зі статтею 55 ЦК України опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки.

Відповідно до статті 58 ЦК України опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними.

У частині першій статті 60 ЦК України визначено, що суд встановлює опіку над фізичною особою у разі визнання її недієздатною і призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування.

Суд, ухвалюючи рішення про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи (у тому числі обмеження або позбавлення права неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїми доходами) чи визнання фізичної особи недієздатною, встановлює над нею відповідно піклування або опіку і за поданням органу опіки та піклування призначає їй піклувальника чи опікуна (частина перша статті 300 ЦК України).

Відповідно до статті 67 ЦК України опікун зобов'язаний дбати про підопічного, про створення йому необхідних побутових умов, забезпечення його доглядом та лікуванням. Опікун зобов'язаний вживати заходів щодо захисту цивільних прав та інтересів підопічного.

Отже, інститут опіки та піклування має комплексний характер, він створений для захисту особистих немайнових і майнових прав повнолітніх осіб, що за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати свої обов'язки, а також для піклування про створення їм необхідних побутових умов, здійснення за ними догляду, забезпечення їх виховання, навчання та розвитку, а у необхідних випадках і лікування.

Суд, якщо він призначив опікуна чи піклувальника, або орган опіки та піклування за заявою особи, звільняє її від повноважень опікуна або піклувальника. Ця заява розглядається судом або органом опіки та піклування протягом одного місяця. Особа виконує повноваження опікуна або піклувальника до винесення рішення про звільнення її від повноважень опікуна або піклувальника чи до закінчення місячного строку від дня подання заяви, якщо вона не була розглянута протягом цього строку (частина перша статті 75 ЦК України).

За заявою органу опіки та піклування суд може звільнити особу від повноважень опікуна або піклувальника у разі невиконання нею своїх обов'язків, порушення прав підопічного, а також у разі поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або соціального захисту (частина третя статті 75 ЦК України).

Суд за заявою органу опіки та піклування чи особи, призначеної піклувальником або опікуном, у місячний строк звільняє її від повноважень піклувальника або опікуна і призначає за поданням органу опіки та піклування іншу особу, про що постановляє ухвалу (частина друга статті 300 ЦПК України).

Відповідно до статті 62 ЦК України опіка або піклування встановлюються за місцем проживання фізичної особи, яка потребує опіки чи піклування, або за місцем проживання опікуна чи піклувальника.

У частинах другій-п'ятій статті 63 ЦК України визначено, що опікуном або піклувальником може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Фізична особа може бути призначена опікуном або піклувальником лише за її письмовою заявою. Опікун або піклувальник призначаються переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника. Фізичній особі може бути призначено одного або кількох опікунів чи піклувальників.

Згідно зі статтею 64 ЦК України опікуном або піклувальником не може бути фізична особа: 1) яка позбавлена батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; 2) поведінка та інтереси якої суперечать інтересам фізичної особи, яка потребує опіки або піклування.

Опікун зобов'язаний дбати про підопічного, про створення йому необхідних побутових умов, забезпечення його доглядом та лікуванням (частина перша статті 67 ЦК України).

При призначенні опікуна важливі і обов'язково повинні враховуватися особисті приязні взаємини між опікуном і підопічним, що забезпечить нормальне життєзабезпечення підопічного. Можливість особи здійснювати повноваження опікуна перевіряється органом опіки та піклування, який висловлює пропозиції про доцільність призначення опікуна.

Згідно з підпунктами 3.2, 3.3 Правил опіки та піклування опікунами (піклувальниками) не можуть бути особи, які: не досягли 18 років; визнані в установленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними; перебувають на обліку або лікуються в психоневрологічних та наркологічних закладах; раніше були опікунами чи піклувальниками та з їх вини опіку чи піклування було припинено; позбавлені батьківських прав; інтереси яких суперечать інтересам осіб, що підлягають опіці чи піклуванню; засуджені за скоєння тяжкого злочину. Документи, за наявності яких органи опіки і піклування призначають опікуна: повідомлення державних, громадських організацій або заяви громадянина (громадян); копії свідоцтва про народження особи, що потребує опіки, або іншого документа, який підтверджує її вік; копія свідоцтва про смерть батьків або рішення суду про визнання громадянина безвісно відсутнім або оголошення їх померлими чи інших матеріалів, які підтверджують неможливість виховання дитини. Якщо опіка призначається над повнолітньою особою, - рішення суду про визнання даної особи недієздатною; акт обстеження умов життя особи, що потребує опіки, і опис її майна; довідки про стан здоров'я особи, що потребує опіки (якщо вона раніше проживала окремо), та майбутнього опікуна (піклувальника); довідка про місце проживання майбутнього опікуна і його заява про прийняття на себе обов'язків про опіку; акт перевірки умов життя майбутнього опікуна та висновок від органів опіки та піклування за місцем проживання опікуна про можливість виконувати опікунські обов'язки; довідка лікувальної установи про відсутність в сім'ї майбутнього опікуна (піклувальника) захворювань, що перешкоджають влаштуванню до нього особи, що потребує опіки; документ про закріплення за дитиною житлової площі.

Отже, можливість особи здійснювати повноваження опікуна перевіряються органом опіки та піклування, який висловлює пропозиції про доцільність призначення опікуна. Тому за наявності висновку органу опіки та піклування про доцільність призначення опікуном певної особи суд зобов'язаний лише перевірити відповідність цього висновку вимогам закону щодо його обґрунтованості та змісту, зокрема чи складений такий висновок на підставі документів, передбачених Правилами опіки та піклування.

Так, у справі № 638/1653/23 (рішення від 12 листопада 2024 рік) зазначено, що у квітні 2023 року ОСОБА_1 звернулася до суду із заявою про визнання ОСОБА_3 недієздатною, встановлення опіки і призначення опікуна, в обґрунтування якої зазначила, що її дочка ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, є особою з інвалідністю з дитинства, їй встановлено першу «А» групу інвалідності, з позначенням «потребує постійного догляду». Дочка заявника має вроджену ваду розвитку церебральної нервової системи з грубими порушеннями акту ходи, алалією, дислацією, системними недорозвиненням мови складного ступеня, інтелектуальними порушеннями, у зв'язку з чим не може повною мірою усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, потребує як медичного нагляду та лікування, так і постійної сторонньої допомоги і контролю, особливого догляду, оскільки не може самостійно обслуговувати себе.

Донька проживає разом із заявницею та батьком (чоловіком заявниці) ОСОБА_2. Заявник зазначає, що має всі можливості для здійснення догляду за дочкою, забезпечення її особистих потреб, належного та вчасного лікування, безпеки та підтримання гідного рівня її життя. Стан здоров'я заявника дозволяє їй здійснювати опіку, алкогольні напої та наркотичні речовини не вживає, матеріальний стан дозволяє забезпечувати належний догляд за своєю донькою. Чоловік заявника не заперечує проти призначення її опікуном.

Заявник звернулася до виконавчого комітету Солоницівської селищної ради із заявою про вирішення питання про доцільність призначення її опікуном ОСОБА_3, на підставі чого прийнято відповідне рішення про доцільність призначення ОСОБА_1 опікуном ОСОБА_3.

ОСОБА_1 просила суд визнати ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, недієздатною, встановити над неї опіку та призначити її опікуном ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_2, РНОКПП НОМЕР_1, адреса місця проживання: АДРЕСА_1.

Ухвалою суду від 27 серпня 2024 року призначено по цивільній справі № 619/1653/23 амбулаторну судово-психіатричну експертизу, провадження у справі зупинено на час проведення експертизи.

30 жовтня 2024 року до суду разом з матеріалами справи № 619/1653/23 надійшов Висновок судово-психіатричної експертизи № 662 від 27 вересня 2024 року.

Представник заінтересованої особи Опікунської ради Солоницівської селищної ради в судові засідання не з'явився, представник Солоницівської селищної ради надав заяву про розгляд справи за її відсутністю заінтересованої особи, проти задоволення заяви не заперечував.

З урахуванням викладеного, на підставі належних, допустимих, достовірних та достатніх доказів, суд в даній справі дійшов до висновку, що ОСОБА_3 внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, у зв'язку з чим її необхідно визнати недієздатною. Враховуючи, що ОСОБА_3 потребує постійного стороннього догляду, заявник ОСОБА_1, яка є матір'ю ОСОБА_1 виявила бажання опікуватися про повнолітню дочку, беручи до уваги подання Солоницівської селищної ради про доцільність призначення ОСОБА_1 опікуном ОСОБА_3, суд, вважає за необхідне заяву задовольнити, встановивши опіку над недієздатним ОСОБА_3 і призначити ОСОБА_1 її опікуном.

Отже, суд вважав надані докази достатніми та належними, врахувавши подання органу опіки про доцільність призначення опікуном заявника та висновки експертизи, згідно яких ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_1, на теперішній час виявляє хронічний, стійкий психічний розлад у формі важкої розумової відсталості, відповідно до свого психічного стану нездатна усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, головуючим суддею спільно з присяжними ухвалено рішення про задоволення заяви.

При здійсненні узагальнення, встановлено, що переважна більшість заяв щодо визнання фізичної особи недієздатною, встановлення опіки недієздатній особі та заміни опікуна за 2023-2024 роки вважалися суддями доведеними та такими, що підлягають задоволенню.

Судді, беручи до уваги достатність доказів заявника, на підставі подання органів опіки про доцільність призначення опікуна, керуючись висновками судово-психіатричних експертиз та посилаючись на норми Цивільного кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України задовольняли заяви в повному обсязі про визнання недієздатною особи та призначення опікуном переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника. Так, наприклад, зазначене відображено у справах №638/4501/23, №619/1965/23, №638/10870/23, №638/3035/24, №638/16891/23, №638/3033/24, №638/5878/24, №619/1962/23, №619/1955/23, №619/1964/23, №619/1755/23, №638/3032/23, №638/2050/23, №619/968/22.

Натомість, у рішенні суду від 12 вересня 2024 року по справі № 638/11017/24 (провадження № 2-о/638/214/24) зазначається, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 звернулися до Дзержинського районного суду м. Харкова зі спільною заявою, в якій просять суд звільнити від обов'язків опікуна ОСОБА_1 над недієздатним ОСОБА_3 та призначити ОСОБА_2 опікуном недієздатного ОСОБА_3.

Заява мотивована тим, що ОСОБА_3 ІНФОРМАЦІЯ_1, є інвалідом дитинства I групи. Його батьки ОСОБА_4 та ОСОБА_5 померли. Рішенням суду від 04.10.2011 ОСОБА_3 визнаний недієздатним. ОСОБА_6, яка призначена його опікуном, померла ІНФОРМАЦІЯ_2. Рішенням Червонозаводського районного суду м. Харкова від 28.02.2019 ОСОБА_1 призначеного опікуном недієздатного ОСОБА_3. На теперішній час опікун ОСОБА_1 через

свій стан здоров'я не може виконувати обов'язки опікуна над своїм братом ОСОБА_3. Заявник ОСОБА_2 є рідним сином ОСОБА_1 та племінником недієздатного ОСОБА_7, мешкають разом за однією адресою та доглядає за останнім. Заявник за станом здоров'я може здійснювати опіку, має постійний дохід.

Представник заінтересованої особи Органу опіки та піклування Харківської міської ради Міняйлова О. М. заперечувала проти задоволення заяви. Надала до суду протокол засідання опікунської ради Адміністрації Шевченківського району Харківської міської ради.

Як вбачається із змісту статті 62 ЦК України опіка та піклування встановлюється за місцем проживання фізичної особи, яка потребує опіки та піклування, або за місцем проживання опікуна чи піклувальника.

Частинами 1-4 статті 63 ЦК України передбачено, що опікуна або піклувальника призначає орган опіки та піклування, крім випадків, встановлених статтею 60 цього Кодексу. Опікуном або піклувальником може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Фізична особа може бути призначена опікуном або піклувальником лише за її письмовою заявою. Опікун або піклувальник призначаються переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника.

Аналогічні положення зазначені у Правилах опіки та піклування, затверджених наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України 26 травня 1999 року № 34/166/131/88 (надалі Правила). Також, в пункті 5. 4. цих Правил зазначено, що опіка припиняється унаслідок смерті опікуна. Рішення про припинення опіки з цієї підстави виносить орган опіки та піклування.

Також, п.5.1 Правил передбачає, що Опікуни та піклувальники на їх прохання можуть бути звільнені від виконання своїх обов'язків, якщо орган опіки та піклування за місцем проживання підопічного визнає, що дане прохання викликане поважною причиною.

Таким чином, вирішуючи питання про призначення (заміну) опіки суд не діє самостійно, а приймає рішення на підставі подання органу опіки та піклування за його заявою чи заявою особи, призначеної піклувальником або опікуном.

Згідно з висновком за результатами засідання опікунської ради Адміністрації Шевченківського району Харківської міської ради визнано прохання ОСОБА_1 про звільнення її від обов'язків опікуна недієздатного ОСОБА_7 таким, що не викликане поважною причиною. Також, визнано недоцільним призначення заявника ОСОБА_2 опікуном недієздатного ОСОБА_3 (протокол №5 засідання опікунської ради Адміністрації Шевченківського району Харківської міської ради від 11.09.2024).

За таких обставин, в даному випадку суд не вбачав підстав для задоволення заяви у зв'язку з недоведеністю поважних причин звільнення особи від обов'язків опікуна та призначення опікуном заявника.

Варто зазначити, що у період збройної агресії, розпочатої РФ проти України 24.02.2022, почастишали випадки звернення осіб до суду з метою встановлення опіки над недієздатними та заміни опікуна. Основна категорія осіб, які звертаються з вказаними питаннями – чоловіки призовного віку. Адже відповідно до положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» не підлягають призову на військову службу під час мобілізації військовозобов'язані, зокрема, опікун особи, визнаної судом недієздатною (п. 10 ч. 1 ст. 23 вказаного Закону). Судді виходять з того, що фізична особа може бути призначена опікуном недієздатної особи лише за умови її письмової згоди і задля захисту особистих немайнових і майнових прав повнолітніх осіб, що за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати свої обов'язки. Суддями задовольняються заяви за письмовими заявами осіб, які самостійно виявляють бажання стати опікунами, навіть при наявності інших осіб з числа родичів, які про таке бажання не заявляють.

У рішенні суду від 22.11.2024 по справі № 638/14836/24 вимоги заяви мотивовані тим, що ОСОБА_3 є інвалідом першої групи по загальному захворюванню безстроково. Рішенням Держинського районного суду м. Харкова від 02.12.2013 ОСОБА_3 визнано недієздатною та призначено їй опікуна ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_3 (змінила прізвища після укладення шлюбу на ОСОБА_6), яка є донькою ОСОБА_3. Весь цей час за ОСОБА_3 доглядала її донька, проте, враховуючи те, що ОСОБА_6 планує виїжджати за межі країни, так як їй запропонували роботу в м. Люблін, республіка Польща, то вона не зможе виконувати свої прямі обов'язки по догляду за ОСОБА_3, а тому виникла необхідність у звільненні її від обов'язків опікуна по догляду за своєю матір'ю. На час звернення заявник та її матір проживають за адресою: АДРЕСА_1 разом з її чоловіком ОСОБА_4, та у її відсутність її чоловік постійно здійснює догляд за ОСОБА_3.

Оскільки ОСОБА_6 все ж таки запланувала виїхати за межі країни, а її матір потребує постійного стороннього догляду, виникла необхідність в заміні опікуна недієздатній ОСОБА_3. Інших рідних чи близьких родичів у ОСОБА_3 немає, та разом з нею постійно проживає ОСОБА_4, який може бути призначений опікуном, так як має добрий стан здоров'я, спиртними напоями або наркотичними засобами не зловживає, має постійний дохід, працює дистанційно, що дає йому можливість постійно здійснювати догляд за ОСОБА_3 і сам ОСОБА_4 виявив бажання доглядати за ОСОБА_3 і бути її опікуном. Заміна опікуна недієздатній та призначення нового опікуна відповідає інтересам недієздатної, що стало підставою для звернення до суду з заявою.

Представник заінтересованої особи ОСОБА_4, щодо заяви ОСОБА_6 зазначив, що ОСОБА_4 не заперечує проти задоволення заяви про заміну опікуна недієздатній ОСОБА_3.

В серпні 2024 ОСОБА_6 звернулась з заявою про звільнення від повноважень опікуна над недієздатною ОСОБА_3. В підтвердження поважності причин неможливості виконання своїх повноважень заявник надала докази, що підтверджують її намір працевлаштуватись на посаду бухгалтер у суб'єкті господарювання, місцезнаходження якого є територія Республіки Польща.

Кандидат в опікуни ОСОБА_4 є чоловіком заявника, зареєстрований за адресою: АДРЕСА_2. Згідно з наказом №3 від 08.07.2024 працевлаштований на посаді менеджера договірному відділу з посадовим окладом 28 000 грн. на місяць. Згідно з наказом №1/10 від 18.07.2024 менеджеру договірному відділу ОСОБА_4 запроваджено дистанційну роботу за сімейними обставинами із збереженням штатного окладу. Відповідно до наданих доказів ОСОБА_4 психіатричних протипоказань для виконання обов'язків опікуна не має, за станом здоров'я може бути опікуном. Судимості не має.

Також, згідно п.п.3.1. п.3 Правил опіки та піклування, затверджених Наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.99 N 34/166/131/88, при призначенні опікуна (піклувальника) беруться до уваги його можливості виконувати опікунські обов'язки, стосунки між ним та підопічним. Опікун чи піклувальник призначається лише за його згодою і, як правило, з числа родичів чи близьких підопічному осіб.

В матеріалах справи міститься заява ОСОБА_4, з якої вбачається, що він не заперечує проти призначення його опікуном над недієздатною ОСОБА_9, тобто, виявив бажання взяти опіку над матір'ю своєї дружини.

Відповідно до ст. 75 ЦК України, суд, якщо він призначив опікуна чи піклувальника, або орган опіки та піклування за заявою особи звільняє її від повноважень опікуна або піклувальника. Ця заява розглядається судом або органом опіки та піклування протягом одного місяця. Особа виконує повноваження опікуна або піклувальника до винесення рішення про звільнення її від повноважень опікуна або піклувальника чи до закінчення місячного строку від дня подання заяви, якщо вона не була розглянута протягом цього строку.

Відповідно до ч. 2 ст. 300 ЦПК України, суд за заявою органу опіки та піклування чи особи, призначеної піклувальником або опікуном, у місячний строк звільняє її від повноважень піклувальника або опікуна і призначає за поданням органу опіки та піклування іншу особу, про що постановляє ухвалу. Суд за заявою особи, над якою встановлено піклування, може звільнити

підключальника від його повноважень і призначити за поданням органу опіки та піклування іншого піклувальника, про що постановляє ухвалу.

Причини, за яких ОСОБА_6 не може виконувати обов'язки опікуна, визнано судом поважними. Обмежень, за яких ОСОБА_4 не може бути опікуном, судом не встановлено.

Оцінюючи належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності, з урахуванням можливостей виконувати обов'язки опікуна, з метою забезпечення особистих немайнових та майнових прав, а також інтересів недієздатної ОСОБА_3, суд вважав за можливе, звільнити ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_3, від виконання обов'язків опікуна відносно недієздатної ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, призначити ОСОБА_4 опікуном над недієздатною ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1.

Проводячи узагальнення, можна виокремити основну мету, з якою особи звертаються до суду з заявами про визнання осіб недієздатними, встановлення опіки над ними, заміну опікуна – це вроджені хвороби осіб, інвалідності з дитинства та набуті за життя, погіршення здоров'я, неможливість самообслуговування та потреба у сторонній допомозі.

Зокрема, із заявами про призначення та заміну опікуна звертаються особи у зв'язку із смертю дійсного опікуна та з метою продовження опіки над недієздатним, у зв'язку з вимушеним від'їздом дійсного опікуна за кордон, погіршенням стану здоров'я самого опікуна, через що у нього відсутня можливість продовжувати здійснювати догляд над недієздатним тощо.

У справі № 619/4537/21, провадження № 2-о/638/33/24 ОСОБА_4 звернулася до суду із заявою, в якій, зокрема, просить визнати її ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_1, недієздатним; призначити її опікуном ОСОБА_5.

В обґрунтування заяви зазначає, що ОСОБА_5 є її сином та інвалідом з дитинства у зв'язку з психічним захворюванням. Син проживає із заявником, яка фактично здійснює догляд за ним самостійно. З чоловіком шлюб розірвано. Тривалий час син стоїть на обліку в КНП Харківської обласної ради «Обласний психоневрологічний диспансер», проходив лікування в Харківській обласній психіатричній лікарні №3. Розуміти свої дії, обслуговувати себе він не може. Бажає бути опікуном сина, оскільки він інших близьких родичів не має. Інших осіб на утриманні заявник немає, характеризується позитивно, не перебуває на обліку у психіатра та не перебуває на обліку в наркологічному кабінеті.

Представник заінтересованої особи згідно письмових пояснень вважає, що визнання особи недієздатною можливо лише після досягнення повноліття.

Відповідно до висновку судово-психіатричного експерта №220 від 27.03.2024 року, ОСОБА_5 на теперішній час виявляє хронічний, стійкий психічний розлад у формі важкої розумової відсталості. Відповідно до свого психічного стану, нездатний усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними.

Згідно з пунктом 3.2 Правил опіки та піклування піклувальниками не можуть бути особи, які: не досягли 18 років; визнані в установленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними; перебувають на обліку або лікуються в психоневрологічних та наркологічних закладах; раніше були опікунами чи піклувальниками та з їх вини опіку чи піклування було припинено; позбавлені батьківських прав; інтереси яких суперечать інтересам осіб, що підлягають опіці чи піклуванню; засуджені за скоєння тяжкого злочину.

Відповідно до пояснень опікунської ради Дергачівської міської ради Харківського району Харківської області, орган опіки та піклування вважає можливим визнання особи недієздатною лише після досягнення повноліття.

ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_1, є неповнолітнім та досяг 16-річного віку.

Таким чином, з аналізу та сукупності норм чинного законодавства вбачається, що за наявності батьків над дитиною до 18 років не може бути встановлена опіка чи піклування, оскільки батьки в силу закону є законними представниками дитини з реалізацією всіх прав та обов'язків необхідних для захисту її інтересів.

Заявниця ОСОБА_4 є рідною матір'ю ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_1, а тому є законним представником неповнолітнього.

Згідно із нормами чинного законодавства та спеціальних нормативно-правових актів опіка і піклування у всіх випадках встановлюється органами опіки та піклування (п.3.1 Правил опіки та піклування). Положення, відповідно до якого суд встановлює опіку у разі визнання особи недієздатною, пов'язані із розглядом справ окремого провадження та передбачені розділом IV гл.2 ЦПК України, і при призначенні опікуна суд повинен враховувати висновок органів опіки та піклування.

Оскільки заявниця є законним представником неповнолітнього ОСОБА_5, якого визнано судом недієздатним, та враховуючи думку органу опіки та піклування, суд прийшов до висновку про відмову у задоволенні позову в частині вимог про призначення опікуна над недієздатним ОСОБА_5, що не позбавляє її права звернутись з відповідною заявою після досягнення дитиною повноліття.

Суд ухвалив визнати недієздатним ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_1, який зареєстрований за адресою: АДРЕСА_1, та встановити над ним опіку. В іншій частині вимоги заяви залишити без задоволення.

Як вбачається з рішення суду по справі №638/5358/23 особа зверталася до суду з метою встановлення опіки та призначення опікуна над недієздатною особою.

Заява обґрунтована тим, що ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, є сестрою ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, який є інвалідом з дитинства I групи, є непрацездатною особою, яка потребує стороннього догляду та нагляду.

Рішенням Ізюмського міськрайонного суду Харківської області від 29.08.2006 року по справі №2-0-56/2006 на підставі проведеної судом стаціонарної судово-психіатричної експертизи від 19.06.2006 року, згідно якої встановлено, що ОСОБА_2 хворіє хронічним психічним захворюванням форми епілептичної хвороби з частими запомороченнями мозку частими судорогами з дифоріями, та визнаний недієздатним.

Рішенням Ізюмського міськрайонного суду Харківської області від 12.02.2008 року по справі №2-0-34/2008 над недієздатним ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, який мешкає на АДРЕСА_1, призначено опікуном його матір ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, яка мешкає на АДРЕСА_1. ІНФОРМАЦІЯ_4 ОСОБА_4 померла.

Враховуючи те, що ОСОБА_2 визнаний недієздатним та потребує стороннього догляду та опіки, а його опікун ОСОБА_3 померла, є потреба у призначенні над ОСОБА_2 нового опікуна.

Зважаючи на те, що ОСОБА_1 є рідною сестрою недієздатного, повнолітнього ОСОБА_2, фактично здійснює догляд за ним, має намір і змогу доглядати за братом, має задовільний стан здоров'я, та може виконувати обов'язки опікуна, у зв'язку з чим вважає, що може бути його опікуном.

Представник заінтересованої особи заперечень щодо заяви не надавав.

Рішенням Ізюмського міськрайонного суду Харківської області від 29.08.2006 року, ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, був визнаний недієздатним.

Рішенням Ізюмського міськрайонного суду Харківської області від 12.02.2008 року, ОСОБА_4 була призначена опікуном над недієздатним ОСОБА_2.

ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_5, померла ІНФОРМАЦІЯ_6, що підтверджується свідоцтвом про смерть серії НОМЕР_3.

Згідно з висновком про стан здоров'я майбутнього опікуна (піклувальника) ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, протипоказань до опіки не має, може виконувати обов'язки опікуна.

Згідно з висновком опікунської ради з питань прав повнолітніх осіб, які потребують опіки (піклування), при виконавчому комітеті Ізюмської міської ради від 21 квітня 2024 року, ОСОБА_1 може виконувати обов'язки опікуна над недієздатним братом, ОСОБА_2, у разі прийняття судом відповідного рішення.

Враховуючи вищевикладене, суд дійшов висновку, що заява ОСОБА_1 про встановлення опіки та призначення опікуна над недієздатною особою підлягає задоволенню.

З аналогічних підстав суд доходив висновку про задоволення заяв про встановлення опіки над недієздатними, наприклад, у таких справах: №638/6526/24, №638/13858/23, №638/652/24, №638/11255/23, №638/5624/23, №638/654/23, №638/7304/22.

Так, згідно рішення від 01.11.2023 по справі № 638/5624/23, провадження № 2-о/638/150/23 Орган опіки та піклування виконавчого комітету Харківської міської ради звернувся до суду з поданням про призначення опікуном недієздатного ОСОБА_4 - ОСОБА_2.

Заявник посилається на те, що рішенням місцевого суду Дзержинського району м. Харкова від 17 травня 2002 року ОСОБА_2 визнано недієздатним, а рішенням виконавчого комітету Дзержинської районної ради м. Харкова від 25 лютого 2003 року над недієздатним ОСОБА_4 встановлено опіку, призначено ОСОБА_4 опікуном недієздатного ОСОБА_4.

До опікунської ради Адміністрації Шевченківського району Харківської міської ради із заявою про звільнення його від обов'язків опікуна звернувся ОСОБА_4, посилаючись на похилий вік та незадовільний стан здоров'я.

За результатом розгляду заяви ОСОБА_4 засіданням опікунської ради Адміністрації Шевченківського району Харківської міської ради 27 вересня 2023 року останнього звільнено від обов'язків опікуна недієздатного ОСОБА_4.

До опікунської ради Адміністрації Шевченківського району Харківської міської ради звернувся ОСОБА_2 із заявою про призначення його опікуном недієздатного.

Зважаючи на зазначене орган опіки та піклування виконавчого комітету Харківської міської ради звернувся до суду з поданням про призначення опікуном недієздатного ОСОБА_4 ОСОБА_2.

ОСОБА_2 також подав до суду заяву про призначення його опікуном недієздатного ОСОБА_4.

В обґрунтування поданої заяви ОСОБА_2 зазначив, що рішенням Місцевого суду Дзержинського району м. Харкова від 17 травня 2002 року ОСОБА_2 визнано недієздатним.

Рішенням виконавчого комітету Дзержинської районної ради м. Харкова від 25 лютого 2003 року над недієздатним ОСОБА_4 встановлено опіку, призначено ОСОБА_4 опікуном недієздатного ОСОБА_4.

Останні роки догляд за недієздатним фактично здійснює ОСОБА_2, який є племінником недієздатного. Призначений раніше опікун ОСОБА_4 не має змоги здійснювати належний догляд за недієздатним братом зважаючи на похилий вік та незадовільний стан здоров'я.

З наведених підстав ОСОБА_2 просив звільнити ОСОБА_4 від обов'язків опікуна над недієздатним ОСОБА_4 та призначити його опікуном над недієздатним.

За наведених обставин, враховуючи інтереси недієздатного, судом задоволено подання органу опіки і піклування у повному обсязі.

Так, у рішенні № 623/524/22 від 06 вересня 2023 року зазначено, що заява мотивована тим, що Опікунська рада при виконкомі Люботинської міської ради звернулася до суду з заявою, у якій просить суд призначити опікуном недієздатної ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, Комунальну установу Оскільський психоневрологічний інтернат в особі директора. В обґрунтування заяви посилається на те, що рішенням Московського районного суду міста Харкова від 04 листопада 2005 року справа №2-25828 ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_2, було визнано недієздатною та призначено опікуном над нею, ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_3, яка є її рідною сестрою. Ухвалою Люботинського міського суду Харківської області від 05 серпня 2021 року по справі №630/555/21 ОСОБА_2 була звільнена від обов'язків опікуна над недієздатною ОСОБА_1. ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, направлена до Комунальної установи Оскільський психоневрологічний інтернат на підставі путівки виданої Департаментом соціального захисту населення ХОДА від 28.10.2020 №183 і з 24 листопада 2020 року наказом директора КУ ОПНІ від 24.11.2020 №313/с зарахована до установи на повне державне забезпечення де і знаходиться по теперішній час. Інших родичів, які могли б здійснювати опіку над ОСОБА_1 не має.

Представник заінтересованої особи подав до суду письмові пояснення про заперечення щодо задоволення заяви.

Відповідно до ст.66 ЦК України якщо над фізичною особою, яка перебуває у навчальному закладі, закладі охорони здоров'я або закладі соціального захисту населення, не встановлено опіку чи піклування або не призначено опікуна чи піклувальника, опіку або піклування над нею здійснює цей заклад.

Судом встановлено, що ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, з 06 вересня 2021 перебувала в Комунальній установі Оскільський психоневрологічний інтернат та згідно наказу директора Оскільського психоневрологічного інтернату Моросовської М.А. від 06.09.2021 остання приступила до здійснення опіки над підопічною ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1.

З аналізу зазначених вище правових норм вбачається, що суд може призначити опікуном або піклувальником лише фізичну особу з повною цивільною дієздатністю, в той час, якщо особі, яка перебуває в закладі охорони здоров'я, опікун або піклувальник у встановленому законом порядку не призначений, то виконання обов'язків опікунів та піклувальників від імені держави здійснює зазначена установа в особі керівника зазначеної установи, що і було виконано директором Комунальної установи Оскільський психоневрологічний інтернат згідно наказу №249/с від 06 вересня 2021 року.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, суд ухвалив відмовити у задоволенні заяви Опікунської ради при виконкомі Люботинської міської ради, заінтересована особа: Комунальна установа Оскільський психоневрологічний інтернат, про призначення нового опікуна у наведеній справі.

Щодо інших проблемних питань хочемо відзначити наступне.

Частиною другою статті 39 ЦК України встановлено, що порядок визнання фізичної особи недієздатною встановлюється ЦПК України.

Відповідно до статті 239 ЦПК України суд за наявності достатніх даних про психічний розлад здоров'я фізичної особи призначає для встановлення її психічного стану судово-психіатричну експертизу.

Метою проведення судово-психіатричної експертизи є з'ясування наявності чи відсутності психічного розладу, здатного вплинути на усвідомлення особою своїх дій та керування ними.

Правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя визначає Закон України «Про судову експертизу».

Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження (стаття 3 цього Закону).

Законодавство України про судову експертизу складається також з інших нормативно-правових актів, зокрема Порядку проведення судово-психіатричної експертизи, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08 жовтня 2001 № 397 (далі - Порядок).

Відповідно до пункту 35 Порядку висновки експертизи повинен бути обґрунтованим і містити відповіді на поставлені перед ним питання у межах його компетенції, мати конкретний характер. У разі виявлення експертом важливих фактів, з приводу яких йому не були поставлені запитання, він дає відповідь з власної ініціативи. Відповіді не можуть мати форму рекомендацій або вказівок слідству чи суду.

З аналізу наведених норм вбачається, що висновок про недієздатність фізичної особи слід робити, перш за все, на основі доказів, які свідчать про внутрішній, психічний стан особи в сукупності за умови, що особа страждає саме хронічним, стійким психічним розладом, внаслідок чого у особи виникає абсолютна неспроможність особи розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними, і в основу рішення суду про визнання особи недієздатною не може покладатися висновок експертизи, який ґрунтується на припущеннях.

Отже, при проведенні експертизи щодо наявності в особи хронічного, стійкого психічного розладу експерт повинен дослідити стан психічного здоров'я особи протягом

певного часу, пославшись на медичні документи, їх аналіз та особисте дослідження особи, зробити висновок щодо наявності в особи саме стійкого, хронічного психічного розладу, визначити час, з якого в особи виникло таке захворювання, встановити чи повністю особа не здатна внаслідок цього захворювання усвідомлювати свої дії та керувати ними.

Відтак, з зазначених питань висновок експерта повинен бути повним та категоричним, та не має допускати іншого розуміння змісту, ніж зазначений.

Однак, з аналізу судової практики вбачається, що строки проведення судово-психіатричної експертизи як основного, але не єдиного, доказу для визнання фізичної особи недієздатною, встановлення над фізичною особою опіки та призначення опікуна в деяких випадках перевищують розумні строки проведення експертизи, що, у свою чергу, може призводити до порушення прав та інтересів недієздатних осіб, адже важливим елементом є те, що за загальним правилом громадянин вважається недієздатним з часу набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним; а також порушення загальних строків розгляду цивільних справ, зокрема, в окремому провадженні. Оскільки, для проведення судово-психіатричної експертизи потрібний значний проміжок часу, на час проведення експертизи суд зупиняє провадження у справі.

Зокрема, у рішенні від 28 червня 2024 року по справі №619/1962/23 зазначено, що ухвалою суду від 01.11.2023 у справі призначено судово-психіатричну експертизу, проведення якої доручено експертам ДУ «Інститут психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків МОЗ України» та зупинено провадження у справі. 04.04.2024 на адресу суду надійшов висновок експерта за результатами проведення судово-психіатричної експертизи, після чого ухвалою суду від 10.04.2024 поновлено провадження по справі.

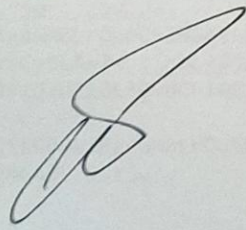
Також, по справі №619/1955/23 ухвалою Держинського районного суду м. Харкова від 29 листопада 2023 року у справі призначено судово-психіатричну експертизу. Провадження по справі зупинено на час проведення експертизи. Згідно висновку судово-психіатричного експерта № 120 від 21 лютого 2024 року встановлено, що ОСОБА_3 на теперішній час виявляє хронічний, стійкий психічний розлад у формі помірної розумової відсталості, відповідно до свого психічного стану, нездатна усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. Ухвалою Держинського районного суду м. Харкова від 05 березня 2024 року поновлено провадження у справі.

Ухвалою суду від 29.08.2023 по справі №619/1964/23 (рішення суду від 05 березня 2024 року) призначено судово-психіатричну експертизу для визначення психічного стану особи ОСОБА_2. 13.12.2023 року до суду надійшов висновок судово-психіатричної експертизи №334 разом з матеріалами цивільної справи №619/1964/23 у зв'язку з чим ухвалою суду від 19.12.2023 було поновлено провадження по справі.

Так, зазначене знаходить своє відображення також по справам: №638/7947/21, №638/3035/24, №619/4537/21, №638/10870/23, строк в яких від зупинення провадження по справі у зв'язку з призначенням експертизи до відновлення провадження по справі у зв'язку з надходженням висновку експерта становить понад 3 місяці.

Заступник голови суду

Вик. Поддубкіна Алевтина

Євген НЕВЕНІЩИН